

טבת תשפ"ב

דצמבר 2021

הנגשת זכות הבחירה לכנסת לתושבי הכפרים הבדואים הלא מוכרים בנגב

1. הזכות לבחור לכנסת היא זכות יסוד חוקתית המעוגנת בסעיף 5 לחוק יסוד: הכנסת. מימושה של זכות זו נמנע, הלכה למעשה, מכ-80,000 בדואים תושבי הכפרים לא מוכרים בנגב (להלן: "הכפרים"), וזאת על רקע מדיניות המאפשרת לתושבים אלה לממש את זכותם לבחור לכנסת, בקלפיות המרוחקות בין 5 ל-65 ק"מ ממקום מגוריהם. מצב דברים זה, לצד היעדר שירותי תחבורה ציבורית נאותים באזור הכפרים (והיעדר מוחלט של תחבורה ציבורית בתוך הכפרים) בהם ניתן לעשות שימוש על מנת להגיע מהכפרים לקלפיות, גורם לכך שרבים מקרב תושבי הכפרים אינם מממשים את זכותם להצביע בבחירות לכנסת. שיעורי ההצבעה בקרב תושבי הכפרים במערכות הבחירות האחרונות לכנסת,¹ הנמוכים משיעור ההצבעה הארצי בשיעורים הנעים בין 27.6 ל-42.6 אחוזים, מהווים עדות ברורה לכך.
2. בעבר, הצביעו תושבים בדואים המתגוררים בנגב בקלפיות אשר מוקמו ביישוביהם ובכלל זה ביישובים אשר כיום אינם מוכרים על ידי המדינה.² כך למשל, בני שבט אל עוקבי הצביעו בבחירות לכנסת הראשונה בקלפי שמוקמה בכפר בו התגוררו - אל עראקיב - כפר בדואי לא מוכר שנהרס בשנת 2010.
3. כחלק ממדיניות שנועדה לגרום לתושבים הבדואים בנגב להעביר את מקום מגוריהם ליישובי קבע ייעודיים מוכרים בנגב, החל מאמצע שנות השמונים של המאה הקודמת, לא מוצבות עוד קלפיות בכפרים, ותושביהם נדרשים לממש את זכותם להצביע בבחירות לכנסת בקלפיות הממוקמות ביישובים בדואים מוכרים. כך למשל, תושבי הכפר הבדואי ואדי אלנעם אשר מאז קום המדינה הצביעו בקלפי שמוקמה ביישוב עצמו, התבקשו עם הקמת העיירה שגב שלום בשנת 1985, לעבור אליה ומשסירבו, הודיעה להם המדינה כי מעכשיו יוכלו להצביע רק בקלפי שבשגב שלום.
4. זאת ועוד, הקלפיות אשר בהן תושבי הכפרים נדרשים להצביע, מחולקות לפי שמות השבטים. כל תושב נכלל ברשימת מצביעים בקלפי ייעודית לשבט אליו הוא משתייך,³ וזאת מבלי להתחשב במרחק בין הקלפי לבין מקום המגורים.
5. כך נוצרים מצבים אבסורדיים בהם על אף שבסמוך למקום מגורי התושב ממוקמת קלפי בה ניתן להצביע, על רקע שיוכו השבטי נדרש התושב להגיע לקלפי הממוקמת במרחק רב ביותר ממקום מגוריו על מנת לממש את זכותו להצביע בבחירות. כך לדוגמא, תושבי היישוב הבדואי הלא-מוכר פורעה, הסמוך לערד, אשר נחלקים

¹ בבחירות לכנסת ה-22 שהתקיימו בספטמבר 2019 שיעור ההצבעה הארצי עמד על כ-69.8%, בעוד בקרב תושבי הכפרים עמד שיעור ההצבעה על 42.1%. בבחירות לכנסת ה-23 שהתקיימו במאסרס 2020 שיעור ההצבעה הארצי עמד על כ-71.52%, בעוד בקרב תושבי הכפרים עמד שיעור ההצבעה על 43.9%. בבחירות לכנסת ה-24 שהתקיימו במאסרס 2021 שיעור ההצבעה הארצי עמד על כ-67.44%, בעוד בקרב תושבי הכפרים עמד שיעור ההצבעה על 32.4%.

² <https://abrahaminitiatives.org.il/2020/01/28/%D7%94%D7%A6%D7%99%D7%91%D7%95-%D7%A7%D7%9C%D7%A4%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%9B%D7%9C-%D7%99%D7%99%D7%A9%D7%95%D7%91/>

³ בתעודות הזהות של מרבית תושבי היישובים הבדואים הלא מוכרים מצוין שם השבט אשר אליו משתייך התושב, במקום מען.

לשלושה שבטים שונים הצביעו בבחירות לכנסת ה-24 בשלושה מקומות שונים, רובם מרוחקים קילומטרים רבים מביתם - הקלפי של אנשי שבט אבו-ג'וועד מוקמה בערעה, מרחק של כ-30 ק"מ מהיישוב, אנשי שבט אבו רביעה זומנו לכסיפה, המרוחקת כ-10 ק"מ ואנשי שבט ג'בועה זומנו להצביע בקלפי שמוקמה בבית הספר הסמוך לכפר, שהוא מבנה מוכר על ידי הרשויות. הגעה למקומות אלה כרוכה בנסיעה ולמי שאין ברשותו רכב פרטי - הדרך לכסיפה ללא רכב אורכת בין שעה לשעתיים וחצי לכל כיוון: הליכה ברגל של 1-7 ק"מ לכביש 31, ואז המתנה ונסיעה באוטובוס לכסיפה. גם הדרך לערעה אורכת כשעה עד שעתיים.⁴

[א] טבלה ובה נתונים אודות שמות היישובים הבדואים הלא מוכרים בנגב, השבטים ומספר התושבים המתגוררים בכל יישוב וכן המרחק ליישובים המוכרים בהם ממוקמות הקלפיות בהן זכאים תושבי היישוב הלא מוכר להצביע, מצ"ב כנספת א'.

6. כך, לעיתים, על מנת לממש את זכותם להצביע בבחירות לכנסת, שהינה זכות יסוד חוקתית, מופנים תושבי הכפרים לקלפיות הממוקמות ביישובים המרוחקים מרחק רב מיישוביהם, ומימוש הזכות לבחור כרוכה בנסיעה למרחקים המגיעים עד 65 ק"מ (!!!) לכל כיוון – נסיעה האורכת זמן רב ביותר. למצב זה אין אח ורע ביחס לכל תושב אחר במדינת ישראל ובכך טמונה אפליה קשה כלפי תושבי הכפרים הלא מוכרים.

7. הקושי העומד בפני תושבי הכפרים המעוניינים לממש את זכותם לבחור מתעצם עשרות מונים כשמדובר בבעלי זכות בחירה קשישים הנדרשים לנוע שעות רבות בדרכים, לעיתים באמצעות תחבורה ציבורית, כדי לממש את זכותם לבחור – דרישה אשר לא רק מקשה עליהם ואף לעיתים בלתי אפשרית (בשל כך ששירותי תחבי"צ אינם מתופעלים במידה סבירה ואין תחנות אוטובוס אפילו בכניסה לכפרים רבים).

8. אין כל ספק, כי מצב דברים עגום זה בו קיים קושי רב להגיע לקלפי המרוחקת מרחק רב ממקום מגורי התושב לצורך הצבעה בבחירות לכנסת, הינו גורם ראשון במעלה לכך ששיעור ההצבעה בקרב תושבי הכפרים הוא נמוך ביותר, הן באופן מוחלט והן באופן יחסי לשיעור ההצבעה הארצי.

[ב] טבלת נתונים הממחישה את שיעור ההצבעה הנמוך הקרב תושבי הכפרים, מצ"ב כנספת ב'.

9. זאת ועוד, מצב הדברים המתואר לעיל אף אינו עולה בקנה אחד העיקרון המנחה העולה מהוראות חוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (להלן: "חוק הבחירות") לפיהן בקביעת מיקומן של קלפיות יש לפעול לכך שמקום הקלפי ייקבע באופן שיקטין ככל האפשר את המרחק בין הקלפי לבין מקום מגורי הזכאים לבחור בה (רי' הוראות ס' 68(א) וכן 70(א) לחוק).

10. פניות שהועברו בנושא על ידי המרכז הרפורמי לדת ומדינה, יוזמות אברהם, והמועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב, לוועדת הבחירות המרכזית ולוועדת הבחירות האזורית - לא הביאו לפתרון הבעיה. במענים לפניות צוין, כי יעשה ניסיון להעמיד הסעות לתושבי הכפרים אולם הצעה זו לא מומשה ומכל מקום אין בה כדי להביא לידי פתרון ממשי.

11. יש לפעול בדחיפות לתיקון מצב בלתי נסבל זה על מנת לאפשר לתושבי הכפרים לממש את זכותם לבחור לכנסת וזאת באופן המוצע להלן:

- א. תושבים המתגוררים ביישובים רחמה, עבדה, אלגרה, חרבת אלוטאן, אלפורעה, תל ערד, אל זרנוק, וואדי אלנעם - ביישובים אלה קיימים מבנים יבילים חוקיים אשר אושרו על ידי המדינה במסגרת תכנית מתאר מחוזית מחוז הדרום (ת/מ/מ 14/4 (שינוי מס' 40)) המאפשרת הקמת מבנים יבילים בכפרים למטרות שירותים חיוניים כגון מבני בריאות וחינוך. יש לתקן את החקיקה הקיימת כך שיתאפשר לתושבי יישובים אלה להצביע בבחירות לכנסת בקלפיות אשר ימוקמו במבנים היבילים החוקיים המוצבים בהם.
- ב. תושבים בדואים המתגוררים בכפרים בהם אין מבני ציבור חוקיים - תושבים אלה יהיו זכאים להצביע בקלפיות שמיקומן ייקבע תוך מגמה להקטין ככל האפשר את המרחק בין הקלפי לבין מקום המגורים של הזכאים לבחור בה ולחילופין בקלפי ניידת.

12. לאור הוראות חוק הבחירות והעדר מען רשום במרשם האוכלוסין לתושבי הכפרים הלא מוכרים, יישום הפתרונות המוצעים דורש לתקן את חוק הבחירות. החוק כולל כיום הוראות מיוחדות ביחס להצבעה של בעלי זכות בחירה מקרב אוכלוסיות שונות – נשים השוהות במקלט לנשים מוכות, שוטרים וחיילים, ימאים ונוסעים בכלי שיט וכדו' – הוראות שמטרתן להנגיש ככל האפשר את זכות הבחירה לכנסת למשתייכים לציבורים אלה. בה במידה, יש לתקן את החוק כדי לאפשר הצבעה של תושבי הכפרים הלא מוכרים בקלפיות הסמוכות למקום מגוריהם, כפי שנעשה ביחס ליתר תושבי ישראל.

נספח א'

ריכוז שמות היישובים הבדואים הלא מוכרים בנגב, מספר התושבים המתגוררים בכל יישוב, השבטים המתגוררים בכל ישוב, והמרחק ליישובים המוכרים בהם ממוקמות הקלפיות בהן זכאים תושבי היישוב הלא מוכר להצביע:

שם היישוב	כמות תושבים משוערת	המרחק ליישוב מוכר בו ממוקמת הקלפי בה זכאים התושבים להצביע בבחירות
רחמה	1,500	40 ק"מ לשגב שלום
עבדה	1,000	60 ק"מ לשגב שלום
אלע'ירה	2,500	40 ק"מ לקסר אלסר 20 ק"מ לתל שבע 20 ק"מ לאבו תלול
חרבת אל ווטן	3,000	35 ק"מ לאבו תלול
תל ערד	2,000	15 ק"מ לכסיפה 30 ק"מ לחורה 35 ק"מ ללקיה
אלזרנוק	5,000	18 ק"מ לתל שבע 20 ק"מ לערערה 30 ק"מ לכסיפה
סוויין	2,500	10 ק"מ לאבו תלול 15 ק"מ לתל שבע
חשם זנה	3,000	8 ק"מ לאבו תלול 12 ק"מ לתל שבע
אלסרה	3,000	8 ק"מ לשגב שלום
ביר אלחמאם	3,000	10 ק"מ לתל שבע 30 ק"מ לחורה
וואדי אלנעם	13,000	20 ק"מ לשגב שלום
אלזערורה	3,000	10 ק"מ לכסיפה
עתיר - אום אל חיראן	1,200	5-9 ק"מ לחורה
אלשהבה	2,000	5 ק"מ לאבו תלול
ביר אל משאש	3,500	5 ק"מ לאבו תלול 15 ק"מ לערערה 25 ק"מ לתל שבע 30 ק"מ ללקיה
תלאע רשיד	2,000	20 ק"מ לאבו תלול 10 ק"מ לחורה

7 ק"מ לאבו קרינאת	2,000	אום מתנאן
10 ק"מ לכסיפה 30 ק"מ לערערה	5,000	פורעה
15 ק"מ לכסיפה 25 ק"מ לערערה	1,200	אלבאט
65 ק"מ לשגב שלום	500	אלבגאר
40 ק"מ לכסיפה	150	אלרגם אלסמר

נספח ב'

טבלת נתונים הממחישה את שיעור הצבעה הנמוך הקרב תושבי היישובים הבדואים הלא מוכרים בנגב:

בחירות לכנסת ה-24	בחירות לכנסת ה-23	בחירות לכנסת ה-22	בחירות לכנסת ה-21	בחירות לכנסת ה-20	בחירות לכנסת ה-19	בחירות לכנסת ה-18	
3/2021	3/2020	9/2019	4/2019	3/2015	1/2013	2/2009	
67.4	71.5	69.8	68.46	72.3	67.8	64.7	% הצבעה כללי בארץ
44.6	64.8	59.2	49.1	63.5	56.5	53.4	% הצבעה בקרב האזרחים הערבים
45.8	56.0	52.1	37.3	47.0	45.8	35.9	% הצבעה ביישובים הערביים המוכרים בנגב
32.4	43.9	42.1	25.8	34.2	30.4	24.6	% הצבעה בקלפיות השבטיות